

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย พุทธศักราช 2519 ถึง 2529 ครั้งผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องราวของการวิจัยวิทยานิพนธ์ และรายงาน การวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ จากหนังสือ เอกสาร และ วิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อ คือ

1. ความหมายของวิทยานิพนธ์,
2. ลักษณะสำคัญของวิทยานิพนธ์
3. การแบ่งประเภทการวิจัย
4. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)
5. ความเป็นมาของการวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในต่างประเทศ
6. ลักษณะและปัญหาเฉพาะของการวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนใน ประเทศไทย
7. การจำแนกประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียน
8. วรรณกรรมการสำรวจจัดกลุ่มวิทยานิพนธ์ สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์และวิเคราะห์งานวิจัย
10. สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

1. ความหมายของวิทยานิพนธ์

มีสถาบันและบุคคลจำนวนมาก ได้ให้ความหมายของวิทยานิพนธ์ไว้จะขอนำเสนอเฉพาะ ความหมายที่เห็นที่น่าสนใจและเป็นความหมายที่เด่นชัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2521 : 140) ให้ความหมายไว้ ว่า "ปริญญาโท (Thesis) เป็นเรื่องที่เขียนเรียบเรียงขึ้นจากผลที่ได้มาจากการศึกษา ค้นคว้า หรือสำรวจ อันเป็นส่วนหนึ่งของงานที่ผู้ศึกษาค้นคว้าเพื่อสิทธิในการรับปริญญาบัตร

ตามที่สถานศึกษานั้น ๆ ได้กำหนดไว้ วิธีการเรียบเรียงปริญญาานิพนธ์ย่อม เป็นระ เเบียบแบบแผน
ซึ่งสถานศึกษากำหนดไว้ เป็นมาตรฐาน"

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2517 : คำนำ) กล่าวถึงวิทยานิพนธ์
ไว้ว่า "ในการศึกษาระดับปริญญาโท นิสิตจะต้องทำการวิจัยในสาขาที่ตนศึกษาแล้วรวบรวม เขียน
เป็นรูปเล่ม ซึ่งเรียกว่า วิทยานิพนธ์ (Thesis) ผลงานนี้มีประโยชน์มากในการศึกษาและ
การนำผลงานมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม"

บุญธรรม กิจปริคาบวิสุทธิ (2524 : 2) ได้สรุปความหมายของวิทยานิพนธ์
หรือปริญญาานิพนธ์ไว้ว่า "เป็นการ เขียนรายงานการวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เพื่อปริญญา"

จิรัช ชูเวช (2519 : 3) กล่าวว่า "วิทยานิพนธ์ (thesis หรือ
dissertation) เป็นการ เสนอรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดลึกซึ้งรอบคอบ ประกอบ
ด้วยความคิด เห็นและข้อ เสนอแนะ มีการศึกษาค้นคว้าอย่างมี เหตุผลและมีระ เเบียบ เอกสารการ
วิจัยชนิดนี้ เป็นส่วนประกอบในการศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร"

ชินวุธ สุนทรสีมะ (2524 : 4) สุวรรณ สุวรรณเวช (2518 : 207)
และสุวิทย์ อารีย์กุล (2524 : 155) ได้กล่าวถึงความหมายของวิทยานิพนธ์ไว้คล้ายคลึงกัน
คือ "วิทยานิพนธ์ เป็นรายงานการวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับสูง ซึ่งนิสิตนักศึกษา
ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างมีระ เเบียบแบบแผน แต่ละสถาบันที่กำหนดไว้ เพื่อรับประกาศนียบัตรหรือ
ปริญญาบัตร ทั้งในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต หรือปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากสถาบันการศึกษา"

เมื่อวิเคราะห์ข้อความต่าง ๆ อันเป็นนิยามของวิทยานิพนธ์แล้วสามารถสรุปได้ว่า
วิทยานิพนธ์ หรือปริญญาานิพนธ์ เป็น เรื่องที่ เขียนเรียบ เรียงขึ้นจากผลที่ได้รับจากการศึกษา
ค้นคว้า หรือวิจัย อย่างมีระบบระ เเบียบละเอียดลึกซึ้งและ เป็นการ เขียนเรียบ เรียงขึ้นอย่าง
พิถีพิถัน ตามแบบแผนที่สถานศึกษาแต่ละแห่งกำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อรับปริญญาบัตรจากสถานศึกษา
แห่งนั้น ทั้งวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต

2. ลักษณะสำคัญของวิทยานิพนธ์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า วิทยานิพนธ์ เป็นการ เสนอรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด ลุ่มลึก มีระบบความคิดและข้อเสนอนั้นประกอบกรวิจัย วิธีการเสนอเรื่องปัญหาการจัดลำดับ ใจความสำคัญและการใช้สำนวนโวหารก็มีลักษณะ เฉพาะตัวแตกต่างจากการ เขียนบทความหรือ รายงานทั่ว ๆ ไป การทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษานั้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การฝึกฝนการทำ ความ เข้าใจอย่างแจ่มชัด และรู้จักใช้วิธีการศึกษาอย่างมีเหตุผล มีระเบียบ สามารถใช้ ภาวษาได้อย่างรัดกุมถูกต้อง จึงนับว่าวิทยานิพนธ์มีลักษณะสำคัญ เฉพาะตัวหรือมีคุณสมบัติในตัวเอง อันเป็นลักษณะเด่น ดังที่ สุวิทย์ อารีย์กุล (2524 : 155) ได้เสนอลักษณะสำคัญของ วิทยานิพนธ์ไว้ 5 ข้อ ดังนี้

1. เป็น เครื่องมือทางการศึกษาซึ่งใช้วัดความ เตรียมพร้อมสำหรับงานอาชีพใน อนาคตของนักศึกษา ไม่ใช่เป็นการวัดการกระทำระหว่างที่ศึกษาอยู่ ฉะนั้นวิทยานิพนธ์ที่ดี ควร เขียน เป็น เรื่องที่ เกี่ยวพันกันและถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่เขียนรายละเอียดย ่อยอย่างของงานที่ต่ำลงไป
2. มีสมมุติฐานหรือข้อ เสนอที่สามารถใช้เป็น เครื่องกำหนดแนวในการศึกษาค้นคว้า ได้ โดยบอกให้ผู้อ่านทราบแน่ชัดถึงสมมุติฐานที่ตั้งขึ้นมา
3. มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและข่าวสาร ตลอดจนการทดลอง เพื่อแสดงและพิสูจน์ สมมุติฐานหรือข้อ เสนอ โดยผ่านการวิ เคราะห์อย่างมีระบบและเป็นระ เียบย
4. มีลักษณะ เป็นการค้นคว้าทางวิชาการที่สามารถ เผยแพร่ เป็นความรู้แก่ผู้อื่นได้ และมีการศึกษาให้กระจ่างยิ่งขึ้น
5. เป็นผลงานของคนคนเดียว ฉะนั้นนักศึกษาต้องมีความสามารถที่จะตั้งปัญหา เลือกรวิธี่ที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา แสดงผลการทดลองแล้วสรุปผลออกมาได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง ซึ่งจะ เป็นการฝึกฝนการ เขียนผลงานทางวิทยานิพนธ์สำหรับพิมพ์ต่อไป

ตามปกติการเขียนวิทยานิพนธ์ในแต่ละสถาบันการศึกษานั้น คล้ายคลึงกันในสาระสำคัญ เป็นส่วนใหญ่จะมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้างก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมอง ในภาพรวมแล้ว จะจำแนกส่วนประกอบของวิทยานิพนธ์ได้ 3 ส่วน คือ (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธ์ 2527 : 330 - 341)

1. ส่วนนำ เป็นส่วนที่มีไว้เพื่อให้ผู้อ่านทราบ เกี่ยวกับ เนื้อหาของการวิจัย เรื่อง นั้น รูปแบบการเขียนอาจจะแตกต่างกันไปตามแต่ละสถาบัน โดยส่วนใหญ่การจัดรูปแบบของ ส่วนนำนี้ จะคำนึงถึงความสวยงามและการให้สาระสำคัญครบถ้วนเป็นหลัก รายละเอียดใน ส่วนนำนี้ประกอบด้วย ปกนอก ปกใน หน้าอนุมติ บทคัดย่อ กิตติกรรมประกาศ และ สารบัญ

2. ส่วนเนื้อเรื่อง เป็นส่วนที่กล่าวถึงสาระสำคัญของการวิจัย โดยนำเสนอเป็น บท ๗ ตามลำดับของการศึกษา 5 บท คือ

บทที่ 1 คือ บทนำ บทนี้ประกอบด้วยรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. สมมุติฐานในการวิจัย
4. ขอบเขตของการวิจัย
5. ข้อตกลงเบื้องต้น
6. คำนิยามศัพท์เฉพาะหรือคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย
7. ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย
8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

บทที่ 2 คือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการเสนอทฤษฎีและ ข้อค้นพบจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์วิจารณ์ให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์และ เกี่ยว ข้องกับปัญหาที่ทำวิจัยอย่างไร มีอะไรบ้างที่ได้คำตอบแน่นอนแล้ว อะไรบ้างที่ยังต้องค้นคว้า และหาคำตอบต่อไป รวมทั้งคำตอบที่มีอยู่แล้วนั้นยังต้องการคำตอบยืนยันอะไรอีกบ้างหรือไม่

ทั้งนี้ เพื่อจะช่วยให้ เห็นความสำคัญและความจำเป็น ในการทำวิจัย เรื่องนั้นยิ่งขึ้น

บทที่ 3 คือ วิธีดำเนินการวิจัย เป็นบทที่กล่าวถึงรายละเอียด และขั้นตอนของการวิจัย เพื่อชี้ให้เห็นว่า ข้อมูลทั้งหมดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์วิจัย เพื่อสรุปผลนั้น มีความตรง ความเที่ยง เชื่อถือได้เพียงใด รายละเอียดในบทนี้ประกอบด้วยหัวข้อย่อยตามลำดับคือ

1. ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 4 คือ ผลการวิจัย เป็นการเขียนเกี่ยวกับข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ด้วยการนำเสนอข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ที่วิเคราะห์แล้ว พร้อมทั้งแปลผล ตีความหมาย เป็นข้อสรุปของการวิจัยว่าได้ผลอย่างไร เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพราะเหตุใด

บทที่ 5 คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ เป็นการเขียนสรุปการทำวิจัยทั้งหมด ตั้งแต่ต้นจนจบ พร้อมทั้งอภิปราย วิเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้เพื่อหาข้อสรุปและลงความเห็นเกี่ยวกับผลการวิจัยที่ได้นั้น รวมทั้งเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ และการทำวิจัยต่อไป

๓. ส่วนอ้างอิง เป็นส่วนที่รวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องที่วิจัย ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่จำเป็นต้องใส่ไว้ในส่วนของ เนื้อเรื่อง รายละเอียดในส่วนนี้ประกอบด้วย บรรณานุกรม ภาคผนวก และประวัติผู้เขียน

๓. การแบ่งประเภทการวิจัย

นับ เป็นความจำเป็นที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภท การวิจัยให้เข้าใจถ่องแท้ว่า ลักษณะเฉพาะของการวิจัยแต่ละประเภทนั้น เป็นอย่างไร มีขั้นตอน

และวิธีการอย่างไร มีความแตกต่างกันอย่างไร จะทำการวิจัยประเภทใดจึงจะเหมาะสมกับปัญหาที่ตั้งขึ้น การพิจารณาจำแนกประเภทการวิจัยนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นว่าจะยึดถือสิ่งใดเป็นหลักในการแบ่ง เช่น ยึดถือตามศาสตร์ ยึดถือตามจุดประสงค์การวิจัย ยึดถือตามแหล่งข้อมูล ยึดถือตามวิธีวิจัย เป็นต้น นักวิจัยจำนวนมากจึงแบ่งประเภทของการวิจัยตามแนวคิดของตนแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อจับตัวร่วมใหญ่ ๆ ในส่วนที่คล้ายกันและเหมือนกันออกมา ก็พบว่า มีการวิจัยอยู่ 3 ประเภทคือ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical research) การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) การวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ 2527 : 12) ต่อไปนี้จะเสนอประเด็นสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของการวิจัยแต่ละประเภท

ก. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ((Historical research)

คำว่า ประวัติศาสตร์นั้น กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเสนอขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า พงศาวดาร ทำให้เรื่องของประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวของความเป็นจริงในอดีตมากกว่าเป็นเรื่องของตำนาน นิทาน หรือ พงศาวดาร วิธีการทางประวัติศาสตร์จึงเป็นการหาความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือกว่าการหาความจริงดังกล่าว จะต้องหาอย่างวิเคราะห์ (Critical Inquiry) อย่างเห็นภาพรวม (Whole Truth) และเป็นความจริงที่แน่นอน (Real Truth) ดังนั้นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์จึงเป็นงานที่วิเคราะห์ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ในอดีตอย่างลึกซึ้ง กว้างขวางและเห็นภาพรวมที่ชัดเจน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2527 : 162)

เชดส์กี้ ไชวาสินธุ์ (2522 : 130) กล่าวว่า "การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปผลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำผลที่ได้มาอธิบายสภาพที่เป็นจริงในอดีต"

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2527 : 57) ให้ความหมายของการวิจัยประเภทนี้ว่า "การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการทำวิจัยที่ใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐาน เอกสารในอดีตที่ปรากฏ เชิงประวัติศาสตร์ เพื่อสืบประวัติความเป็นมาหรือหาข้อสรุป เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต"

จะเห็นว่าการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ มีหลักสำคัญอันเป็นหัวใจอยู่ที่ การตรวจสอบ ข้อมูล การวิเคราะห์ เหตุการณ์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และการลงสรุปโดย ปราศจากอคติ

โดยทั่วไปแล้วการวิจัยไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม จะต้องมึลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์อยู่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในเงื่อนไขของเวลา เพราะการวิจัยเชิงบรรยายไม่สามารถจะวิเคราะห์ข้อมูลได้ทันที การวิจัยเชิงทดลองก็ยังคงศึกษาย้อนดูว่า เรื่องนั้นได้มีใครทำไว้บ้างหรือไม่ ได้ผลอย่างไร โดยเหตุนี้การวิจัยไม่ว่าจะเป็นนักวิจัยรูปแบบใด จำเป็นจะต้องมีทักษะในเชิงประวัติศาสตร์อยู่ด้วยไม่มากก็น้อย (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2530 : 163)

จุดมุ่งหมายในการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์นั้น กาญจนา มณีแสง (2522 : 98) เขิดศักดิ์ ไชวาสินธุ์ (2522 : 130 - 131) และวันทนี ชูศิลป์ (2525 : 12) กล่าวไว้ตรงกัน ดังนี้

1. เพื่อค้นหากำเนิดของจุดต่าง ๆ
2. เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและความเจริญหรือความเสื่อมของเหตุการณ์ หรือสิ่งที่ทำมาพร้อมแล้วในอดีต
3. เพื่อศึกษาแนวโน้มของ เหตุการณ์ในอดีต หรือความสัมพันธ์ของ เหตุการณ์ในอดีตกับการปฏิบัติในปัจจุบัน เพื่อนำไปใช้ทำนายเหตุการณ์ในอนาคต
4. เพื่อศึกษาจุดกำเนิดของทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความกระจ่างเกี่ยวกับทฤษฎีในปัจจุบัน
5. เพื่อค้นหาข้อสมมติฐาน เกี่ยวกับ เหตุการณ์ในอดีต เพื่อนำมา เป็นข้อ เสนอแนะหรือ เสริมสร้างทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ที่จะนำไปปฏิบัติต่อไป
6. เพื่อที่จะนำข้อเท็จจริงในอดีต มาช่วยในการประเมินผล ทฤษฎี เหตุการณ์หรือ การปฏิบัติในปัจจุบัน เห็นข้อดีข้อ เสียของ เหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน

ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

การวิจัยประเภทนี้มีลักษณะแตกต่างจากการวิจัยประเภทอื่น สรุปได้ 5 ข้อดังนี้ (กาญจนา มณีแสง 2522 : 99) และ (วันทนีย์ ชูศิลป์ 2525 : 12 - 13)

1. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการอธิบายเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในเหตุการณ์ปัจจุบันหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต
2. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มักไม่ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้วิธีวิพากษ์วิจารณ์เพื่อตีความหมายข้อมูล
3. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ จะใช้ข้อมูล 2 ชนิด คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่หายากมาก และอีกชนิดหนึ่งคือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการวิจัยประเภทนี้ ส่วนใหญ่ใช้มากที่สุด
4. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ไม่สามารถที่จะสร้างสถานการณ์เพื่อทดสอบการวิจัยขึ้นได้ ผู้วิจัยไม่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพียงแต่นำสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วมาวิเคราะห์เท่านั้น
5. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ไม่ต้องออกเก็บข้อมูลในภาคสนาม ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาหาข้อมูลจากเอกสารในห้องสมุด

ข. การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research)

การวิจัยเชิงทดลอง หมายถึง กระบวนการที่ผู้วิจัยจงใจเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ หรือสร้างสภาพการณ์ขึ้นเอง เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนี้ การทดลองสามารถทำในสภาพธรรมชาติซึ่งเรียกว่า การทดลองในสนาม ((Field Experiment) การควบคุมตัวแปรการทดลองในสนามไม่สามารถทำได้รัดกุมทุกอย่าง หากต้องการควบคุมตัวแปรอย่างรัดกุมแน่นอน การทดลองต้องทำในห้องปฏิบัติการ (Laboratory Experiment) (ชัยพร วิชชาวุธ 2530 : 207 - 208) ลักษณะของการวิจัยเชิงทดลอง จะครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้ (กาญจนา มณีแสง 2522 : 125 - 126) และ (วันทนีย์ ชูศิลป์

2525 : 17 - 18)

1. เป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดผลอะไรบ้าง
2. ต้องมีการจัดทำตัวแปรที่ศึกษาและความคุมหรือขจัดตัวแปรอื่นที่ไม่ต้องการ ไม่เกี่ยวข้องกับออก
3. ต้องมีแบบแผนการทดลอง ที่มีความเที่ยง ความตรง ภายนอกและภายใน
4. การวิจัยเชิงทดลอง มีการควบคุม เพื่อให้เกิดผลสูงสุดจากตัวแปรที่ทดลอง เพื่อขจัดผลที่เกิดจากตัวแปรที่ไม่ต้องการแล เพื่อขจัดความคลาดเคลื่อนของการทดลองอื่น

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงทดลอง

การวิจัยโดยการทดลองมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ การหาความสัมพันธ์ตามประจักษ์ และการทดสอบทฤษฎี สาระสังเขปมีดังนี้ (ชัยพร วิชชาวุธ 2530 : 208-209)

1. การหาความสัมพันธ์ตามประจักษ์ การทดลองเริ่มจากความอยากรู้ อยากรู้เห็นของผู้วิจัยว่า ถ้าเปลี่ยนค่าตัวแปรนี้แล้วผลที่เกิดตามมาจะเป็นอย่างไร เช่น เปลี่ยนเวลาดูหนังสือจากกลางคืน เป็น เช้ามีดทุกวัน เพื่อศึกษาว่าจะทำให้ผลสอบและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สนใจเปลี่ยนไปอย่างไร ผู้วิจัยยังไม่มีทฤษฎีที่จะนำมาใช้พยากรณ์ผลที่เกิดขึ้น จึงยังไม่มีสมมติฐานที่จะทดสอบ แต่ก็สนใจอยากทราบว่า ผลจะเป็นอย่างไร ผลของการทดลองก็จะออกมาในรูปแบบ ถ้าทำอย่างนี้แล้วผลจะเป็นอย่างนั้น จึงเป็นการหาความสัมพันธ์ตามประจักษ์เท่านั้น

2. การทดสอบทฤษฎี ทฤษฎีเป็นความรู้ที่เกิดจากการคิดด้วยหลักเหตุผลและจินตนาการของมนุษย์ ความรู้ที่อยู่ในรูปของทฤษฎีจะเป็นที่ยอมรับก็ต่อเมื่อได้ผ่านการทดสอบแล้ว การทดสอบทฤษฎีในวิทยาศาสตร์ยึดเกณฑ์การพยากรณ์ปรากฏการณ์เป็นสำคัญ หากการพยากรณ์ของทฤษฎีไม่ตรงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็แสดงว่าทฤษฎีนั้นผิด

ลักษณะการวิจัยเชิงทดลอง

การวิจัยเชิงทดลอง เป็นกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงด้วยระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยพยายามจัดให้มีการสังเกตุอย่างเป็นปรนัย มีความยุติธรรม มีความเที่ยงตรง

แม่นยำ เชื่อถือได้มากที่สุด ซึ่งอาจจะกระทำภายใต้ขอบเขตของการควบคุมเงื่อนไขบางประการที่เกี่ยวข้องอย่างมีแผนการ มีระบบ มีแบบแผนและมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน กระบวนการดังกล่าวนี้สามารถที่จะทดสอบหรือจัดกระทำซ้ำเพื่อพิสูจน์ผลให้มั่นใจได้ คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะพิเศษของการวิจัยเชิงทดลองที่ดีกว่าวิธีอื่น ๆ (สุภาพ วาดเขียน 2523 : 5)

ค. การวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research)

การวิจัยเชิงบรรยาย หรือการวิจัยเชิงพรรณนา เป็นการวิจัยที่ทำกันมากที่สุดในทางสังคมและทางการศึกษา การวิจัยประเภทนี้เป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อความรู้ที่เชื่อถือได้ในรูปคำบรรยาย เกี่ยวกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในสภาพปัจจุบัน โดยอาศัยวิธีธรรมชาติ หรือการสังเกตเชิงสหสัมพันธ์ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524 : 5) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการวิจัยเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงตามสภาพการณ์ปัจจุบันที่ปรากฏอยู่มาบรรยายให้เห็นว่ามีข้อเท็จจริงปรากฏอยู่หรือมีอยู่อย่างไรบ้าง และมีความสัมพันธ์กันอย่างไรเป็นสำคัญ ไม่สนใจว่าทำไมจึงมีอยู่อย่างนั้น หรือมีความสัมพันธ์กันอย่างนั้น และไม่มีการจัดกระทำเพื่อควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้อง (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ 2527 : 53 - 54)

การวิจัยเชิงบรรยาย อาจแบ่งตามลักษณะการวิจัยเป็น 3 ชนิด ซึ่ง สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530 : 181 - 183) และ อนันต์ ศรีโสภากา (2521 : 87 - 127) เสนอไว้สอดคล้องกันดังนี้

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) เป็นการศึกษาหาข้อเท็จจริงที่จะอธิบายคุณลักษณะหรือบรรยายสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานหรือนำไปพิจารณาความเหมาะสม โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน การวิจัยเชิงสำรวจ แบ่งออกเป็นชนิดย่อยได้อีก คือ

1.1 การสำรวจโรงเรียน (School Survey) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของโรงเรียน เช่น อนามัยโรงเรียน สภาพห้องสมุด อาคารเรียน เป็นต้น

1.2 การวิเคราะห์งาน (Job analysis) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงาน เช่น หน้าที่ของครูใหญ่ หน้าที่ของบุคลากรในตำแหน่งต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา ลำดับขั้นตอนและโครงสร้างของเอกสารต่าง ๆ เช่น บทเรียน ตำรา เป็นต้น รายละเอียดการวิเคราะห์เอกสารจะแยกกล่าวโดยเฉพาะในหัวข้อต่อไป

1.4 การสำรวจชุมชน (Community Survey) เป็นการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนต่าง ๆ เช่น ประวัติชุมชน วัฒนธรรม เป็นต้น

1.5 การสำรวจความคิดเห็น (Public opinion survey) เป็นการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มชน เช่น ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับปัญหาการสอน เป็นต้น

2. การวิจัยเชิงความสัมพันธ์ (Interrelationship research) เป็นการศึกษาหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ เกี่ยวข้องกันอย่างไร ซึ่งแบ่งเป็นชนิดย่อย ๆ ได้ดังนี้

2.1 การศึกษารายกรณี (Case study) เป็นการศึกษาเฉพาะบุคคล หน่วยงานหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งอย่างลึกซึ้ง เช่น ศึกษาพฤติกรรมวัยรุ่นที่มีความก้าวร้าว เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

2.1.1 เพื่อหาความสัมพันธ์ของลักษณะต่าง ๆ

2.1.2 เพื่อหาวิธีการปฏิบัติที่เป็นอยู่ขณะนั้นว่า เป็นอย่างไร เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงาน

2.1.3 เพื่อหาความเชื่อทัศนคติ ของบุคคลต่าง ๆ

2.1.4 เพื่อค้นหาวิธีดำเนินการของกิจกรรมต่าง ๆ ว่า เป็นอย่างไร

2.1.5 เพื่อหาแนวโน้มของเรื่องราวต่าง ๆ ว่า จะพัฒนาไปในรูปใด

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบเหตุผล (Causal - comparative study)

เป็นการศึกษาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์นั้น เช่น ศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่มีสติปัญญาแตกต่างกัน

2.3 การศึกษาเชิงสหสัมพันธ์ (Correlation studies) เป็นการศึกษา

ระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบกับวินัยในตนเองของผู้เรียน เป็นต้น

3. การวิจัยเชิงพัฒนาการ (Developmental research) เป็นการศึกษาความ

เป็นจริงเป็นระยะ ๆ เพื่อดูรูปแบบหรือขั้นตอนของความเจริญหรือความเปลี่ยนแปลง เมื่อสภาพการณ์และเวลาเปลี่ยนไป แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

3.1 การศึกษาความเจริญเติบโต (Growth studies) เป็นการศึกษา

ความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์เมื่อเวลาผ่านไป เช่น การศึกษาพัฒนาการด้านการเรียนของผู้เรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จระดับ 3-4 เป็นต้น

3.2 การศึกษาแนวโน้ม (Trend studies) เป็นการศึกษาแนวโน้มของ

ปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป เช่น การศึกษาแนวโน้มของการเพิ่มจำนวนของผู้สำเร็จการศึกษาระดับมหาวชิตติศึกษาในอนาคต เป็นต้น

ในการทำวิจัยเชิงบรรยายนั้น โดยทั่วไปจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของการวิจัยประเภทนี้ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงบรรยาย ดังที่ กาญจนา มณีแสง (2522 : 102) และ วันทนี ชูศิลป์ (2525 : 27) กล่าวไว้ตรงกันว่า มีลักษณะ 5 ประการ คือ

1. การวิจัยเชิงบรรยายเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

2. การควบคุมตัวแปรในการวิจัยเชิงบรรยายนั้น ทำได้ยากผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีบทบาทต่อผลที่เกิดขึ้น ปล่อยให้ผลเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ*

3. การวิจัยเชิงบรรยาย มีอำนาจในการพยากรณ์น้อย เนื่องจากความคุมตัวแปรต่าง ๆ ได้ยาก

4. การวิจัยเชิงบรรยายมักจะเกี่ยวข้องกับ เจื่อนไข สภาพการณ์ ความเชื่อทัศนคติ แนวความคิด ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม จึงจำเป็นต้องให้คำนิยามอย่างชัดเจนว่า สิ่งที่ต้องการจะวัดคืออะไร จะมีวิธีการวัดอย่างไร

5. การวิจัยเชิงบรรยายส่วนใหญ่เป็นการศึกษากับประชากรซึ่งกว้างขวาง ส่วนใหญ่จึงต้องใช้กลุ่มตัวอย่างแทนประชากร จึงต้องมีการวางแผนการสุ่มตัวอย่างให้เหมาะสม

4. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหา หรือการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary research) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบหนึ่งที่มีลักษณะ เป็นเชิงสำรวจวิเคราะห์ซึ่งสำรวจและวิเคราะห์เฉพาะเอกสารและเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ใน เอกสาร เท่านั้น

การวิเคราะห์เนื้อหามักใช้ เอกสารที่สร้างขึ้นในปัจจุบันหรือมีระยะเวลาสั้นกว่าการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งต้องใช้ เอกสารที่เป็นประวัติศาสตร์แล้ว ส่วนข้อสรุปที่ต้องการนั้นการวิเคราะห์เอกสารมุ่งหาสภาพการณ์ของเอกสารทั้งในลักษณะจำนวน และเนื้อหา ที่มีปรากฏอยู่ใน เอกสารนั้น แต่การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มุ่งหาข้อสรุปสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นโดยอาศัย เอกสาร เป็นประจักษ์พยานในการสรุปเท่านั้น (บุญธรรม กิจปริดาบรสิฐติ 2527 : 45 - 46)

การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการวิจัยที่เริ่มต้นมาจากสาขาการสื่อสาร เป็นส่วนใหญ่ ต่อมานักวิจัยในสาขาอื่น ๆ ก็ได้นำเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาไปใช้กับการวิจัยด้วย ไม่ว่าจะเป็นสาขาวิชาสังคมวิทยา มนุษยวิทยา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และภาษาศาสตร์ ผู้ทำการวิจัยประเมินผลวิเคราะห์เนื้อหามาหลาย ๆ วิธี จนกระทั่งได้มีการนำเครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (วรรณภา ไตพิบูลย์พงศ์ 2527 : 22)

ปัจจุบันมีผู้วิเคราะห์สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือสาขาวิชาต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ หลักสูตรการเรียนการสอน บทความในวารสาร รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ โดยอาจมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในเชิงปริมาณของเนื้อหาสาระด้าน

ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสื่อสารมวลชนนั้นก็ได้

ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหา

ประภาวดี สืบสนธิ (2523 : 133 - 134) ได้สรุปขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาหลังจากที่ได้ทำความเข้าใจปัญหาที่จะศึกษาและกำหนดสมมติฐานแล้ว ดังนี้

1. ศึกษางานที่ต้องการวิเคราะห์ในขั้นต้น กำหนดหรือสร้างกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์และหากรณี ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่มการวิเคราะห์ เพื่อให้เหมาะกับเนื้อหา
2. กำหนดกลุ่มที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เช่น ถ้าต้องการศึกษาสาระของเรื่องจะใช้กลุ่มต่าง ๆ คือ หัวข้อวิชา ทิศทาง มาตรฐานและคุณค่า ถ้าต้องการศึกษารูปแบบของการนำเสนอเนื้อหา จะวิเคราะห์ตามกลุ่มต่าง ๆ คือ รูปแบบของข้อความ รูปแบบและประเภทของงานสื่อสาร และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์
3. กำหนดกรณีสำหรับแต่ละกลุ่มจากกลุ่มกว้าง ๆ ที่จะวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะหากรณี เป็น เครื่องชี้ว่าจะวิเคราะห์อะไร โดยผู้วิจัยต้องให้คำจำกัดความกรณีที่กำหนดขึ้น และลองพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อความเหมาะสม
4. กำหนดหน่วยที่จะใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งได้แก่ คำ ประโยค ตัวละคร รายการ การวัด เนื้อที่หรือ เวลา แล้วแต่ความเหมาะสม
5. วิเคราะห์เนื้อหาโดยการ เปรียบ เทียบหน่วยของการวิเคราะห์ให้ตรงกับกรณี และกลุ่ม เนื้อหาที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะทำการแจกแจงความถี่โดยการชั่งรอยคะแนนแล้วนำผลมาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณด้วยการหาค่าร้อยละ

คุณประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

สิ่งที่การวิเคราะห์เนื้อหาได้เปรียบคือ ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา ไม่จำเป็นต้องใช้คณะนักวิจัยหลายคน ไม่ต้องใช้เครื่องมือมากมาย การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นระเบียบวิธีที่มีความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย ในระเบียบวิธีวิจัยสำรวจ วิจัยทดลองนั้น หากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น นักวิจัยจะต้องกลับไปเริ่มต้นใหม่ เช่นเดียวกับงานวิจัยสนาม ซึ่งนอกจากไม่ประหยัด

แล้ว เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ศึกษาอาจจะไม่เกิดขึ้นซ้ำให้ศึกษาสังเกตอีก การวิจัยแบบวิเคราะห์
 เนื้อหานั้น ถึงแม้ว่าจะต้องกลับมาเริ่มต้นทำการศึกษาใหม่ก็ยังทำได้ง่ายกว่าการวิจัยแบบอื่น
 เพราะสิ่งที่จะศึกษา สังเกต ยังคงอยู่นอกจากจะต้องเปลี่ยนแนวต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
 เท่านั้น

ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ การวิเคราะห์ เนื้อหามีลักษณะของความไม่สอดคล้อง (Unob-
 strusive) นั่นคือ การที่นักวิจัยไม่เข้าไปยุ่งย่ำและสอดแนมเกี่ยวกับพฤติกรรม การดำเนิน
 ชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของประชากร เพราะสิ่งที่ศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เอกสารและ
 สิ่งของต่าง ๆ ไม่มีชีวิตจิตใจ และไม่ทำให้นักวิจัยต้องวิตกกังวลต่อการยุ่งเกี่ยวในเรื่องราว
 ของผู้อื่น (ชัยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี 2527 : 194 - 195)

นอกจากนี้ ทวีป ศิริรัศมี (2525 : 21) ยังได้สรุปประโยชน์ของการวิเคราะห์
 เอกสารไว้ ดังนี้

1. ทำให้เห็นสภาพการณ์ปัจจุบันของสิ่งที่ศึกษา เช่น สภาพหลักสูตร ตำราเรียน
 วิทยานิพนธ์ หนังสืออ่านประกอบ เป็นต้น
2. เพื่อสำรวจจุดอ่อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน เพราะการวิเคราะห์
 เอกสาร ทำให้ทราบหลักฐานต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกไว้
3. เป็นแนวทางในการค้นคว้า ข้อแตกต่างระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในเชิงปฏิบัติ
 ซึ่งอาจเปรียบเทียบลักษณะและผลของการปฏิบัติงานได้
5. ความเป็นมาของการวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในต่างประเทศ

ความเป็นมาของการวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนใน
 ต่างประเทศ ตั้งแต่ระยะเริ่มแรก คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1950 เป็นต้นมา พอจะสรุปลักษณะ
 เด่น ๆ ได้ดังนี้ (ปฐม นิคมานนท์ 2528 : 1 - 10)

5.1 ระยะเริ่มแรก งานวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ในยุคแรก ๆ แสดงถึงลักษณะผสมหรือความรู้ที่แตกแขนงมาจากศาสตร์แขนงอื่น เช่น จิตวิทยา

และพยายามต่อสู้ดิ้นรนพัฒนาตนเองขึ้นมา เป็นศาสตร์แขนงใหม่และต่อสู้เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ

ในช่วงปี ค.ศ.1950 - 1960 มีปัญหาในเรื่องขาดความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น งานวิจัยจำนวนมากจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้ในการอ้างอิงและ เป็นการประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของนักวิชาการแขนงอื่น

5.2 ระยะเวลาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ในช่วงหลังปี 1960 งานวิจัยด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนยังมีน้อยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ช่วงปี ค.ศ.1960 - 1970 การวิจัยจะหนักไปในเชิงพรรณนาคือ เน้นที่จะตอบคำถามว่า "อะไร" มากกว่าที่จะตอบคำถามว่า "ทำไม" หรือ "เพราะอะไร"

5.3 ระยะเวลาวิจัยเชิงพรรณนา ตั้งแต่ปี ค.ศ.1965 เป็นต้นมา ความรู้ในสาขานี้ พัฒนาเป็นปีกแผ่นขึ้น มีเทคนิคการวิจัยเฉพาะสาขาเกิดขึ้นมากมาย งานการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางเพราะมีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน ตัวอย่างเช่น

- ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมูลนิธิสำคัญ ๆ คือ Carnegie, Ford และ Kellogg
- ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง The American Association for Adult Education
- การก่อกำเนิดของนิตยสารใหญ่ ๆ ทางการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น Adult Leadership, Lifelong Learning, The Adult Years เป็นต้น
- การขยายตัวของศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทางการศึกษาผู้ใหญ่ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วโลก
- การประชุมเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่ (The Adult Education Research Conference) ซึ่งจัดเวียนในที่ต่าง ๆ ในแต่ละปีเพื่อเสนอผลงานวิจัย และพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับงานวิจัยใหม่ ๆ

- แรงผลักดันในด้านปฏิบัติ คือ มีหน่วยงานต่าง ๆ ให้บริการด้านการศึกษาผู้ใหญ่ อย่างกว้างขวางและต้องการข้อชี้แนะด้าน ความรู้ ทฤษฎี ตลอดจนแนวทางปฏิบัติมากขึ้น

5.4 ระยะการวิจัยแนวใหม่ ตั้งแต่ช่วงต้นของทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา นักการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบโรงเรียน เริ่มวิพากษ์วิจารณ์วิธีการวิจัยที่ใช้อยู่ทั่วไป โดยเฉพาะการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Research) และการยึดถือวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเหนียวแน่น ซึ่งพบว่าเป็นการจำกัดความคิดสร้างสรรค์ และในหลาย ๆ กรณี วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้ชัดเจน จำเป็นต้องอาศัยวิธีการอื่น เข้าช่วย เช่น การสอบถามผู้รู้ การตรวจสอบประสบการณ์ เป็นต้น ดังนั้น ในระยะหลัง ๆ นี้งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในการคิดค้นหาทฤษฎีหรือความรู้ใหม่ ๆ วิธีการรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์เชิงเหตุผล การศึกษาประวัติศาสตร์ หรือพัฒนาการ เป็นต้น ซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง มากกว่าการใช้แบบสอบถาม โดยให้ผู้ตอบตอบ เพียงสั้น ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติอย่างที่เห็นอยู่ทั่วไป

นอกจากการวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะสนใจการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้นแล้ว งานวิจัยในเชิงปฏิบัติ (Action Research) ก็ได้รับความสนใจมากขึ้น การวิจัยแนวใหม่ประเภทหนึ่งที่อยู่ในระยะพัฒนา และได้รับความสนใจมากคือ การวิจัยแบบร่วมพัฒนา (Participatory Research) เป็นการผสมผสานกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาท้องถิ่น และการวิจัย เข้าด้วยกัน โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย อย่างเต็มแทนที่จะกลายเป็นผู้ถูกวิจัย แต่ฝ่ายเดียวอย่างที่ปฏิบัติกันมา (ปรุณ นิคมานนท์ 2528 : 1 - 10)

อย่างไรก็ตาม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ต่างก็มีและข้อจำกัดด้วยกันทั้งสองวิธี อยู่ที่ว่าจะต้องเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับลักษณะและธรรมชาติของ เรื่องที่จะวิจัย และในหลาย ๆ กรณีต้องใช้การผสมผสานวิธีการทั้งสอง เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

6. ลักษณะและปัญหา เฉพาะของการวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย

กระบวนการวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เหมือนกับการวิจัยในศาสตร์สาขาอื่น คือ ตั้งอยู่บนฐานของวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่ข้อแตกต่างอัน เป็นลักษณะ เฉพาะตัว ในประเด็นต่าง ๆ ก็มีอยู่หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

6.1 การขาดข้อตกลงที่ตรงกันว่า ผู้ใหญ่ เด็กปฐมวัย และคนชรา หมายถึงใคร ซึ่งมีผลต่อการสื่อความหมาย และการสรุปผลอ้างอิง การนิยามกลุ่มคำดังกล่าวในแต่ละสังคม หรือแต่ละวัตถุประสงค์ย่อมแตกต่างกัน การกำหนดประชากรในการวิจัยแต่ละชั้นก็ไม่เหมือนกัน

6.2 ขาดข้อตกลงตรงกัน เกี่ยวกับขอบข่ายของคำว่าการศึกษาผู้ใหญ่ว่าจะครอบคลุมกิจกรรมใดบ้าง ดังที่นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนบางกลุ่ม เห็นว่าไม่มีใครสามารถรวบรวมกิจกรรมด้านนี้ไว้ได้ทั้งหมด เพราะกิจกรรมแล เนื้อหาวิชาที่ผู้ใหญ่ และเด็กปฐมวัยสนใจตลอดวิธีการในการจัดก็แตกต่างกัน ยากที่จะกำหนดขอบข่ายให้ชัดเจน ทำให้ลำบากในการสื่อความหมายและสรุปอ้างอิงที่จะนำผลวิจัยไปใช้ให้ครอบคลุมกิจกรรมทุกอย่างไป

6.3 การวิจัยด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความผูกพันกับปัญหาด้านศีลธรรมและค่านิยม ถึงแม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่า การวิจัยเชิงทดลองจะมีประสิทธิภาพสูง และมีระบบที่รัดกุมที่สุด แต่การวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในหลาย ๆ กรณี ไม่สามารถทำการวิจัยเชิงทดลองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณีนิยมอย่างประเทศไทย เพราะอาจกระทบถึงศีลธรรมจรรยา หรือล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้นนักวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องคิดค้นหา เทคนิควิธีที่เหมาะสม

6.4 ธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ก็เป็นเรื่องสำคัญ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยสาขานี้จึงยากที่จะหากลุ่มที่มีคุณลักษณะอย่างเดียวกัน ดังที่ภาษาวิจัยเรียกว่า กลุ่ม เอกพันธ์ (Homogeneous Sample) ได้ เพราะขึ้นอยู่กับอายุ ภูมิหลัง และลักษณะอื่น ๆ ที่แตกต่างกันมากมาย การเลือกกลุ่มตัวอย่างจึงต้องใช้วิธีผสมหลายอย่าง บางครั้งต้องใช้วิธี เจาะจงเลือก หรือในหลายกรณีจำเป็นต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง เท่าที่จะหาได้ หรือตามความสะดวก

6.5 ความสลับซับซ้อน (Sophistication) ของตัวผู้ใหญ่อาจเป็นปัญหา การเก็บข้อมูลหรือทดสอบกับผู้ใหญ่จำเป็นต้องใช้วิธีการที่แยบยลมากกว่าการกระทำกับ เด็ก ไม่เช่นนั้นจะไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง เพราะผู้ใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีอายุมากประสบการณ์ มาก การใช้คำถามล่อหลอกให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงจึงทำได้ยาก เพราะผู้ใหญ่มักจะคำนึงถึงการ พยายามกลั่นกรองให้ได้คำตอบที่ดี มีคุณค่า มากกว่าจะคำนึงถึงคำตอบที่เป็นจริง การเก็บ ข้อมูลจึงต้องใช้วิธีที่ละเอียดอ่อน และพิถีพิถันเป็นพิเศษ

7. การจำแนกประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เนื่องจากขอบข่ายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน กว้างขวางมาก การดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทยในปัจจุบัน จึงจัดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ตาม ความต้องการ วัตถุประสงค์ และขีดความสามารถของแต่ละองค์กร เพราะฉะนั้นการจัด ประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามความเห็นของแต่ละบุคคล หรือหน่วยงานตลอดจน สถาบันต่าง ๆ จึงไม่เหมือนกันโดยสิ้นเชิงเสียทีเดียว ดังจะได้เสนอสาระของความแตกต่าง และคล้ายคลึง ดังต่อไปนี้

รัตนา พุ่มไพศาล (อัครสำเนาะ : 17) ได้สรุปประเภทของการจัดการศึกษานอก ระบบโรงเรียนในประเทศไทย ขณะนี้ว่า มี 6 ประเภท ได้แก่

1. การศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน (General of Basic Education) ได้แก่ ความรู้ด้านหนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ตลอดจนมีความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

2. การศึกษาด้านอาชีพรวมทั้งการเกษตรสหกรณ์ (Occupational Education) มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการ เศรษฐกิจและทักษะที่เป็นประโยชน์ในการ ประกอบอาชีพ

3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม (Community Improvement Education) ได้แก่ การให้การศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมของท้องถิ่นและสถาบันชาติ ตลอดจน กระบวนการต่าง ๆ ในสังคม

4. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Improvement Education) ได้แก่ การปลูกฝังความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลในครอบครัว

5. การศึกษาประเภทที่มุ่งสร้างเสริมความสมบูรณ์แห่งชีวิต เช่น การดนตรี ศิลป นันทนาการ การศึกษาปรัชญาทางศาสนา การพักผ่อนท่องเที่ยว เป็นต้น

6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการและการเพิ่มผลผลิต เช่น ความรู้ใบ รื่องวิธี เพิ่มประสิทธิภาพและความมั่นคงในวงการอุตสาหกรรมและการค้า

จรรยา พานิชย์ผลินไชย (ม.ป.ป. : 25 - 27) แยกประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียน ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การให้ความรู้สำหรับเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง การศึกษาที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิด และแก้ปัญหา เป็น การศึกษาประเภทนี้มักจะมีลักษณะที่กำหนดเนื้อหาสาระไว้ เป็นแบบแผน มีจุด เริ่มและจุดจบของกระบวนการ เรียนรู้ที่แน่นอน

2. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง การให้การศึกษาคือจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้จะมีลักษณะยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของผู้เรียน อาจจัดให้มีเนื้อหา เสริมต่อจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

3. การให้ข้อมูลข่าวสารที่ทัน เหตุการณ์ เป็นการศึกษาสำหรับบุคคลที่ไม่มีโอกาสได้ รับการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน นอกเหนือจากสองประเภทข้างต้น ซึ่งมีความมุ่งหมายคือ เพื่อให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถและความคิดต่าง ๆ และเพื่อป้องกันการลืมหืมสิ่ง

อุดม เขยทิวศ์ (2527 : 35 - 36) กล่าวโดยสรุปว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดดำเนินการอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ

1. จัดให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐาน เป็นความรู้ที่ทุกคนควรมี ควรรู้ ในฐานะ

ที่อยู่ในสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว

2. ชั้นรักษานิสัยความเป็นคนคิด เป็นให้คงอยู่และมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ คนคิดเป็น จะคิดถูกต้องก็คือ เมื่อมีข้อมูลที่ถูกต้องทันเหตุการณ์ ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาจึงต้อง เข้าใจและดูว่า สามารถให้ผู้รับบริการทั่วถึงหรือไม่

3. ชั้นจัดการศึกษา เพื่อเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อยกระดับการกินดี อยู่ดี ของประชาชน โครงการที่จัด เช่น การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น

สุนทร โคตรบรรเทา (2526 : 41 - 47) ให้ความเห็นว่า ถ้าจะแบ่งประเภท การศึกษานอกระบบโรงเรียน อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แบ่งตามเนื้อหา วิชาและแบ่งตามหน่วยงานที่จัด สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. แบ่งตามเนื้อหาวิชา ประกอบด้วย 3 ประเภทย่อย คือ

1.1 ประเภทสายสามัญ (General Education) หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จัดสำหรับประชากรนอกระบบโรงเรียน ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ เพื่อให้มีความรู้ในวิชาสามัญสำหรับ เป็นรากฐานในการดำรงชีวิตและการศึกษาหาความรู้ในระดับสูงขึ้น

1.2 ประเภทสายอาชีพ (Vocational Education) ประเภทนี้มี กิจกรรมการเรียนการสอนอยู่มาก มีทั้งหลักสูตรระยะสั้น 5 - 10 ชั่วโมง ไปจนถึงหลักสูตร ระยะยาว 100 - 300 ชั่วโมง และบางวิชาเป็นหลักสูตร 1 ปี หรือมากกว่า

1.3 ประเภทความรู้ทั่วไป (Avocational Education) การศึกษา ประเภทนี้เป็นกระบวนการให้ความรู้ตามความสนใจของผู้เรียนและความรู้ที่ผู้จัดคิดว่าจะเป็น ประโยชน์แก่ผู้เรียนและประชาชน กิจกรรมประเภทนี้กว้างขวางมาก นับตั้งแต่การให้ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตไปจนถึง การจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจในวิชาความรู้ต่าง ๆ

2. แบ่งตามหน่วยงานที่จัด การแบ่งโดยถือตามหน่วยงานที่จัดขึ้น แยกย่อยออกเป็น 2 ชนิดคือ

2.1 หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานของรัฐซึ่งจะรวมไปถึง หน่วยงานของ รัฐวิสาหกิจ และที่ควบคุมโดยรัฐบาลแล้ว แทบทุกแห่งจะมีกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประเภทหนึ่ง ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และความรู้ทั่วไป ทั้งเป็นการให้บริการแก่คนในหน่วยงาน และประชาชนทั่วไป

2.2 หน่วยงานเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สโมสร ชุมนุมและชมรมต่าง ๆ สถาบันการศึกษาของเอกชน และโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ ได้จัดกิจกรรม ทั้งวิชาสามัญและสายอาชีพ

วัชรวิ ฐวะคำ และ กิ่งแก้ว อัครถาวร (2517 : 34 - 39 อ้างถึงใน นพทงา วัฒนะ 2527 : 6 - 7) ได้จัดแบ่งประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยยึดถือตาม ลักษณะของโครงการต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทที่มีระบบการเรียนรู้อุปจารจัดขึ้น ประเภทนี้โครงการส่วนมากจะมี วัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการที่เป็นอยู่ และเพื่อถ่ายทอดมรดกทางสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนทักษะทางอาชีพ และเทคโนโลยีของสังคมชนบทนั้น จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ระบบการสอนของศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนจัดทางพุทธศาสนา และโรงเรียนคหบดี การฝึกปฏิบัติงานสำหรับผู้สมัครเป็นลูกมือในหมู่ช่างฝีมือ หรือช่างทั่วไป ตลอดจนพ่อค้า การฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองดีที่สัมพันธ์กับระบบการอบรมเลี้ยงดูวัยรุ่น และ เยาวชนของท้องถิ่นนั้น

2. ประเภทที่รับแบบจากต่างถิ่น ส่วนใหญ่ก็คือโครงการทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ซึ่งอาศัยการถ่ายทอดความรู้โดยชาวพื้น เมืองที่ได้รับการศึกษามาจากตัว เมือง บ้างก็ ได้รับการถ่ายทอดจากองค์การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ได้แก่ ชุมนุม เยาวชนชนบท ศูนย์ปรับปรุงวัฒนธรรม ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพชนบท ชุมนุมยุวกสิกร

3. ประเภทที่ทดลองนวัตกรรมขึ้นใช้เองในประเทศ เป็นโครงการริเริ่มที่เข้าถึง ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นจัดขึ้นเองเป็นการแก้ไขปัญหาความต้องการทางด้าน การศึกษา ส่วนมากจะก่อเริ่มขึ้นจากความเป็นชาตินิยม และจากขบวนการต่อต้านลัทธิแสวงหา อาณานิคม มีเป้าหมายทำนองที่จะให้ชุมชนท้องถิ่น เลี้ยงตนเอง และปกครองตนเองได้

บางโครงการได้รับความช่วยเหลือทางเทคนิคและการเงิน ตลอดจนได้รับอิทธิพลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาติ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2528 : 334 - 335) ได้สรุปการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสรุปกล่าวตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จัดเป็นแบบแผนแน่นอน เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีหลักการกำหนดไว้แน่นอน คล้ายกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ที่ขาดโอกาสในการศึกษาตามปกติ

2. จัดเป็นแบบแผนพอประมาณ เป็นการจัดหลักสูตรการเรียนระยะสั้นตามลักษณะวิชา มีทั้งที่จัดสอนเป็นชั้นเรียนและจัดเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้การเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพของประชาชน

3. จัดแบบไม่เป็นแบบแผน เป็นการศึกษามุ่งให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์แก่ประชาชนผ่านสื่อต่าง ๆ จึงไม่จำเป็นต้องจัดเป็นชั้นเรียน แต่จัดเป็นห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน การจัดนิทรรศการ การอภิปราย การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 ประเภท โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายประชากร สรุปได้ดังนี้ (อุณา นพคุณ 2523 : 23)

1. การศึกษาแม่และเด็กหรือการศึกษาครอบครัว (Maternal and Child Education or Family Education) เป็นลักษณะการจัดกิจกรรมที่มุ่ง เน้นแม่และเด็ก โดยพิจารณาเห็นว่า แม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ดังนั้นการจัดการศึกษาให้แม่จึงเป็นการช่วยพัฒนาเด็กในทางอ้อม

2. กิจกรรมองค์กรเยาวชน (Youth Organization Activities) เป็นการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน อันเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เยาวชนมีคุณค่าทาง

สมองและความประพฤติ

3. การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เป็นการจัดให้กับผู้ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป เพื่อให้มีโอกาสเสริมความรู้ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสามารถนำความรู้นั้นมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

4. การศึกษาชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Education or Community Development) เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ชุมชน เพื่อให้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ทางของความเป็นรูปองค์กรที่จะปกครองตนเอง เช่น เกี่ยวกับทักษะในการประกอบอาชีพ ความรู้ทางสุขภาพอนามัย การถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นต้น

5. การศึกษาพิเศษและการศึกษาต่อเนื่อง (Special Educational Programs and Continuing Education) การจัดการศึกษาพิเศษ เป็นการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อบริการชนกลุ่มน้อย ชนต่างวัฒนธรรมหรือกลุ่มชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมต่างจากสังคมทั่วไป

ฟิลลิป เอชคัมป์ (Phillips H. Coombs) ได้แบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวความคิดของเขาไว้ 4 ประเภท คือ (Coombs Phillip 1974 : 5 อ้างถึงใน ลุ่นตา นพคุณ 2523 : 22 - 23)

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือแบบทั่วไป (General Education) หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือที่ชั้นประถมศึกษาได้กำหนดเป้าหมายไว้ ได้แก่ ความรู้และความชัดเจน ในการอ่านและเขียนหนังสือ การคิดเลขคณิต การเข้าใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ฯลฯ

2. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Education) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่จะ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัว เป็นต้นว่า การศึกษาในด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การเลี้ยงเด็ก และการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education) เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมสถาบันระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ให้มีการเรียนรู้หลักการปฏิบัติงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ หรือการพัฒนาชุมชน

4. การศึกษาด้านอาชีพ (Vocational Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้ จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบการด้านเศรษฐกิจ เช่น การฝึกอาชีพตัดผม อาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ การทอผ้า การแกะเครื่องดนตรี ฯลฯ

ไม่ว่าจะแบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะใด ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนในหลาย ๆ ด้านก็ไม่อาจจัดบริการการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชากรเป้าหมายหรือผู้เรียนได้อย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุด

เป็นที่เข้าใจกันว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหมายรวมไปถึงกิจกรรมการศึกษาที่นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติในระบบโรงเรียน และจัดขึ้นสำหรับประชาชนทุกคน ทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถจัดบริการได้ทั่วถึง เพราะความจำกัดด้านทรัพยากร การที่จะให้บริการประชากรกลุ่มใดจึงต้อง เน้นหรือจัดลำดับความสำคัญตามความจำเป็น ส่วนใหญ่จะ เน้นประชากรกลุ่มที่เสียเปรียบในด้านการศึกษา หรือผู้ที่ไม่เคยเข้าเรียน เพราะเป็นความจำเป็นรีบด่วนในการพัฒนาประเทศส่วนผู้ที่ได้รับการศึกษาพอสมควรแล้ว สามารถที่จะช่วยตนเองในการศึกษาตามที่ตนเองสนใจได้รู้จักควรให้ความช่วยเหลือน้อยกว่าพวกแรก แต่ความจริงแล้ว เกือบทุกสังคมจะเห็นว่า คนที่ได้เปรียบในด้านอื่น ๆ แล้ว ยังได้รับบริการทางการศึกษาดีกว่าพวกที่เสียเปรียบ ทำให้ช่องว่างทางสังคมมีมากขึ้น

ถ้าพิจารณาถึงระดับการศึกษา ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันย่อมต้องการและสนใจในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่แตกต่างกันด้วย ประชาชนหรือประชากรเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามความเห็นของ ปฐม นิคมานนท์ (2528 : 110) แบ่งกลุ่มได้กว้าง ๆ ดังนี้

1. ผู้ไม่รู้หนังสือ ในประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือหรืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ มีมากถึงร้อยละ 75 - 90 ส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ ชาวนา มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เลี้ยงชีวิตจากพื้นดินพื้นทราย มีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม มีชีวิตง่าย ๆ

ยึดถือจารีตประเพณี กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มนี้จึงไม่เพียงแต่สอนให้เขาอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่จะต้องให้สามารถคิดเป็นพร้อมทั้งนำสิ่งที่เขาได้เรียนไปใช้พัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ การจูงใจให้ผู้ไม่รู้หนังสือมาเรียนหนังสือ เป็นเรื่องสำคัญและมีควมยากลำบากมาก

2. ผู้ที่รู้หนังสือแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ ประชากรกลุ่มนี้พออ่านออกเขียนได้บ้าง รวมทั้งผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา แต่ไม่มีโอกาสเรียนต่อในชั้นสูงขึ้น ความรู้ในระดับดังกล่าวอาจเพียงพอในสังคมดั้งเดิม แต่ไม่เพียงพอในสังคมปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงการทำมาหากิน รวมทั้งไม่สามารถปกป้องสิทธิของตน ทำให้เกิดการกดขี่เอารัดเอาเปรียบต่าง ๆ นานา ดังจะเห็นได้ทั่วไป

ในประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 เป็นผู้จบการศึกษาระดับนี้ บางส่วนกลายเป็นผู้ล้มหนังสือไปเพราะไม่เคยอ่านหรือเขียนหนังสือเลย หลังจากออกจากโรงเรียนแล้ว บางส่วนอพยพจากชนบทเข้าไปทำงานในเมือง ก่อปัญหาชุมชนแออัด และปัญหาสืบเนื่องมากมาย กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มนี้ได้แก่ การสอนวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษาสายสามัญ เพื่อเทียบความรู้ระดับต่าง ๆ

3. ผู้ที่จบมัธยมศึกษา ประชาชนกลุ่มนี้จัดเป็นชนชั้นกลาง ได้รับการศึกษาระดับดีพอสมควร มีจำนวนไม่น้อยที่พยายามหาทางศึกษาต่อหรือสอบเพื่อเลื่อนวุฒิ มีความกระตือรือร้นมากกว่าสองกลุ่มแรก การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ จึงมีทั้งความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ เพื่อช่วยให้เขาได้ยกระดับตนเองทั้งด้านวุฒิทางการศึกษาและความสามารถทางวิชาชีพ

4. ผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา หมายถึง ผู้จบการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา เป็นพวกที่ได้รับการศึกษาในชั้นดี ชนกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อยต้องการเพิ่มพูนวิทยฐานะ อยากเพิ่มเติมความรู้ความชำนาญเฉพาะ เพื่อติดตามความก้าวหน้ารวมทั้งต้องการสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมายและความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (self fulfilment)

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มนี้ อาจเป็นการฝึกอบรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมประจำการ (inservice training) การเรียนต่อในระดับ

ปริญญาที่สูงขึ้น รวมทั้งการศึกษอบรมพิเศษ เช่น โรงเรียนนายอำเภอ โรงเรียนผู้บริหาร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) เป็นต้น นอกจากนี้ก็ได้แก่ การประชุม สัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมของสมาคมวิชาชีพ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

8. วรรณกรรมการสำรวจจัดกลุ่มวิทยานิพนธ์สาขาการศึกษานอกกระบบโรงเรียน

นรินทร์ บุญชู (อัตสำเนา : 1 - 36) ได้เรียบเรียงเอกสารเป็นรูปเล่ม ชื่อ "แนะนำสาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง และสาระสังเขปวิทยานิพนธ์" ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ ความเป็นมาของสาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง ของมหาวิทยาลัยศิลปากร โครงสร้างหลักสูตรของสาขาวิชานี้ และสาระสังเขปวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ปี 2519 - 2528 รวม 125 เรื่อง โดยแบ่งหัวข้อกว้าง ๆ ว่า วิทยานิพนธ์แต่ละเรื่องอยู่ในกรอบของหัวข้อใด ซึ่ง นรินทร์ บุญชู แบ่งไว้ทั้งหมด 21 หัวข้อ ตัวอย่าง เช่น ประวัติการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การบริการการศึกษานอกโรงเรียน ความต้องการโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีเอกสารคำสอนวิชา การศึกษางานวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง (ทวีป สิริรัศมี 2528) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก คือ จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าว ในหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้ที่จะศึกษาวิชานี้จะต้องศึกษาวิชา วิธีวิจัยและสถิติสำหรับการวิจัยทางการศึกษามาก่อน เพื่อจะสามารถมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดี สาระสำคัญของเอกสารคำสอนประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการประเมินผลงานวิจัย

ตอนที่ 3 ว่าด้วยการสรุปองานวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง
ซึ่งในตอนที่ 3 นี้มีการสรุปองานวิจัยไว้ถึง 76 เรื่อง โดยจำแนกกลุ่มวิทยานิพนธ์ในลักษณะเดียวกับที่ นรินทร์ บุญชู ทำไว้

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์และวิเคราะห์งานวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า มีผู้สนใจทำการสำรวจวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2507 โดยมีรายละเอียดและผลการวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2507 จารุณี เตียตระกูล (2507 : 26) ได้ทำการศึกษา เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์สาขาสังคมศาสตร์ของนิสิตนักศึกษา ในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ของประเทศไทย พ.ศ. 2502 - 2506" โดยวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ สาขาสังคมศาสตร์ของ นิสิต นักศึกษา ระดับปริญญาตรี และปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย-เกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 64 เล่ม ผลการศึกษาพบว่า

1. นิสิต นักศึกษาที่ทำวิทยานิพนธ์สาขาสังคมศาสตร์ เป็นนิสิต นักศึกษาชาย มากกว่านิสิต นักศึกษาหญิง และเป็นนิสิต นักศึกษาระดับปริญญาโทมากกว่าระดับปริญญาตรี

2. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวิทยานิพนธ์สาขาสังคมศาสตร์มากที่สุด

3. ปี พ.ศ. 2505 เป็นปีที่นิสิต นักศึกษา ทำวิทยานิพนธ์สาขาสังคมศาสตร์ มากที่สุด

ในปีเดียวกันนี้ ศรีสว่าง กริชพิทยาวุธ (2507 : 29 - 30) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาของนิสิต นักศึกษา ในประเทศไทย พ.ศ. 2502 - 2506" โดยวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาของนิสิต นักศึกษา ระดับปริญญาตรี และปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร จำนวนทั้งสิ้น 143 เล่ม พบว่า

1. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวิทยานิพนธ์ทางการศึกษามากที่สุด

2. ผู้ทำวิทยานิพนธ์ทางการศึกษาเป็นนิสิต นักศึกษาหญิงมากกว่าชาย และเป็น นิสิต นักศึกษาระดับปริญญาตรีมากกว่าปริญญาโท

3. ปี พ.ศ. 2505 เป็นปีที่นิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทำวิทยานิพนธ์

ทางการศึกษามากที่สุด

4. วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย และส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ที่มีจำนวนหน้าอยู่ระหว่าง 61 - 90 หน้า

ต่อมาในปี พ.ศ.2513 พัชรี คราประยูร (2513 : 46 - 47) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาในระดับปริญญาโทฉบับติด ของนิสิต นักศึกษา ในประเทศไทย ถึงปีการศึกษา 2511" โดยวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ฉบับติดทางการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จำนวนรวมทั้งสิ้น 292 เล่ม ผลปรากฏว่า

1. จำนวนสองในสามของวิทยานิพนธ์ฉบับติดทางการศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย

2. จำนวนสองในสามของวิทยานิพนธ์ฉบับติดทางการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์

3. เนื้อเรื่องของวิทยานิพนธ์ฉบับติดทางการศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชา จิตวิทยา และการแนะแนว

4. วิทยานิพนธ์ฉบับติดทางการศึกษาส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้สถิติขั้นสูง ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในปี พ.ศ.2521 ภรณ์ ศิริโชติ (2521 : 126 - 129) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2508 - 2519" โดยทำการศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย สาขาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวน 70 เล่ม ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ผู้ทำวิทยานิพนธ์ส่วนมาก เป็นหญิง และในการทำวิทยานิพนธ์มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แก้ปัญหา หรือปรับปรุงงานมากที่สุด

2. วิธีวิจัยส่วนมาก เป็นแบบสำรวจและสถิติที่ใช้ส่วนมาก เป็นสถิติขั้นพื้นฐาน โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานมากที่สุด

3. ขอบเขตของการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งแบ่งตาม เนื้อเรื่องและลักษณะงานห้องสมุด ส่วนมากมีขอบเขต เนื้อหา เรื่องภูมิหลัง และเรื่องบริการผู้อ่าน ถ้าแบ่งขอบเขตเนื้อหาตามประเภทห้องสมุด ส่วนมากมีขอบเขต เนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดประเภทใดประเภทหนึ่ง

4. การประเมินวิทยานิพนธ์ ส่วนมากอยู่ในเกณฑ์ วิทยานิพนธ์ที่ได้คะแนนสูงสุด ได้คะแนนร้อยละ 97.92 ต่ำสุดได้คะแนนร้อยละ 66.67

5. เนื้อหาในวิทยานิพนธ์สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ แม้ส่วนใหญ่จะไม่สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาใดโดยตรง แต่ก็สามารถใช้ในฐานะเอกสาร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ.2522 ชูระวี ชัยกิจไทย (2522 : 91 - 92) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 - 2520" โดยทำการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร รวมทั้งสิ้น 119 เล่ม ได้ข้อค้นพบ ดังนี้

1. เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ เป็นเรื่อง เกี่ยวกับการทดลองทางพลศึกษา
2. วิทยานิพนธ์ส่วนมาก เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์และส่วนมากใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย
3. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ศึกษาริวิจัยกับนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา
4. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้วิธีการทดลองช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ค่าเฉลี่ย

ในปี พ.ศ.2524 ทิมทิลโล ทองโพลอย์ (2524 : 52 - 53) ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาระดับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต ของนิสิตหลักสูตร 2 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2517 - 2521" โดยวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ดังกล่าว ทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ รวมทั้งสิ้น 411 เล่ม พบว่า

1. ผู้ทำวิทยานิพนธ์ทางการศึกษา เป็นนิสิตหญิงมากกว่าชาย
2. วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ และส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย
3. วิทยานิพนธ์ทางการศึกษาส่วนใหญ่ใช้ระบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและส่วนใหญ่ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างประชากรแบบง่าย
4. จำนวนสามในสี่ของวิทยานิพนธ์ ทางการศึกษาใช้สถิติขั้นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล
5. จำนวนครึ่งหนึ่งของวิทยานิพนธ์ทางการศึกษามี เนื้อหาสาระ เกี่ยวกับการพยาบาล
6. จำนวนหน้าวิทยานิพนธ์อยู่ระหว่าง 31 - 50 หน้า เป็นส่วนมาก

ในปีเดียวกัน ภัทรา พรประศาสน์สุข (2524 : 57 - 59) ได้ทำการศึกษา เรื่อง "การสำรวจวิทยานิพนธ์ของนิสิตบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2486-2520" โดยสำรวจวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิต ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวม 10 คณะ จำนวนทั้งสิ้น 2,638 เล่ม พบว่า

1. นิสิตคณะครุศาสตร์ทำวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต เป็นจำนวนมากที่สุด
2. ปี พ.ศ.2519 เป็นปีที่มีจำนวนวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตมากที่สุด
3. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นโครงการ เดี่ยวขนาดเล็ก และผู้เรียน วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทุนอุดหนุน
4. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย และส่วนใหญ่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร

5. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ได้เกรด บี หรืออยู่ในเกณฑ์ดี และการกระจายเกรด ไม่เป็นโค้งปกติที่ระดับความมีนัยสำคัญ .001

6. ผู้ทำวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ เป็น เพศหญิง และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพระหว่างทำ วิทยานิพนธ์

ในปี พ.ศ.2525 สำลี ทองธิว และ สุมิตรา อังวัฒนกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท เน้น เฉพาะ เรื่องทางการศึกษา" ซึ่งดำเนินการโดยสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท เฉพาะด้านการศึกษา งานวิจัยที่รวบรวม ได้ 69 เรื่อง ถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวกับการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ก่อนที่จะมีการช่วยเหลือด้านการศึกษา กลุ่มที่เกี่ยวกับโครงการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษา แก่ชาวชนบท และกลุ่มที่เกี่ยวกับการประเมินโครงการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่ชาว ชนบท แล้วจึงทำการศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียดในแต่ละกลุ่ม รายงานการวิจัย เรื่องนี้ กล่าว เน้นถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียนในชนบทเป็นส่วนใหญ่ ข้อค้นพบสรุปได้ดังนี้

1. งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาสภาพและความต้องการโดยทั่วไปของประชาชนในท้องถิ่น ต่าง ๆ ร่องลงมา เป็นการศึกษาความต้องการด้านการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งด้านสายสามัญและสายอาชีพ
2. งานวิจัยใน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนน้อย และไม่ปรากฏงานวิจัย ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคอื่น ๆ มีปรากฏ เป็นบางจังหวัด
3. โครงการวิจัยส่วนใหญ่ จัดทำเพื่อให้ความรู้ทางการศึกษาสายสามัญแก่ชาวบ้าน ร่องลงมา เป็นการอบรมทักษะในการพัฒนาหมู่บ้าน และมีโครงการบริการด้านสุขภาพอนามัยและอื่น ๆ บ้าง
4. โครงการที่จัดทำขึ้นส่วนใหญ่ ไม่ครอบคลุมทุกเขตจังหวัด และปรากฏซ้ำกัน ในบางจังหวัด โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคใต้
5. งานวิจัยประเภทประเมินผลโครงการ ส่วนใหญ่เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ ของการดำเนินงานของโครงการและ เป็นการประเมินในแง่ปริมาณ

ต่อมาปี พ.ศ.2527 พิชัย ดลเสมอ (2527 : 40) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2506 - 2523" โดยวิเคราะห์วิทยานิพนธ์จำนวนทั้งสิ้น 300 เล่ม ปรากฏว่า

1. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาโสตทัศนศึกษาส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา งานโสตทัศนศึกษาของสถาบันต่าง ๆ และส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลส่วนมากใช้แบบสอบถาม
3. สถิติที่ใช้ในการวิจัยส่วนมาก ใช้ค่าเฉลี่ย
4. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ส่วนมากเป็นครู อาจารย์ ทุกระดับการศึกษา ของสถาบันต่าง ๆ
5. ช่วงปีการศึกษาที่มีผู้ทำวิทยานิพนธ์มากที่สุด คือ ช่วงปีการศึกษา 2518 - 2520
6. ภูมิภาคที่อยู่ของประชากรหรือตัวอย่างประชากร ส่วนมากอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ในปีเดียวกัน พุชม ธรรมธรรม (2527 : 76 - 83) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์" โดยทำการวิเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์จากทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และจากทุนรัชดาภิเษกสมโภช จำนวนทั้งสิ้น 25 เรื่อง ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับลักษณะงานวิจัย ดังนี้

1. งานวิจัยส่วนใหญ่มีลักษณะวัตถุประสงค์เป็นการวิจัยประยุกต์
2. ประเภทของการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย
3. งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์เป็นงานวิจัยที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เอกสาร เป็นจำนวนมากที่สุด

4. งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์ที่วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติขั้นพื้นฐาน และสถิติขั้นสูง มีจำนวนใกล้เคียงกัน
5. งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์ ส่วนใหญ่ผลการวิจัยนำไปใช้ประโยชน์ในด้าน เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบาย
6. งานวิจัยที่ได้รับรางวัลทางสาขาสังคมศาสตร์ มีแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณของหน่วยงานที่มีผู้วิจัยอยู่ และจากแหล่งทุนอุดหนุนต่างประเทศ เป็นจำนวนมากที่สุดเท่ากัน

ในปี พ.ศ.2527 เช่นเดียวกัน เพ็ญพิศ ประวิฬวรรกุล (2527 : 38 - 40) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตทางการศึกษาวิทยานิพนธ์ศาสตร์ พ.ศ.2518 - 2526" โดยทำการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตทางการศึกษาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จำนวนทั้งสิ้น 237 เล่ม ผลการศึกษาพบว่า

1. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตทางการศึกษาวิทยาศาสตร์ส่วนมาก เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการสอน และเทคนิคการสอนและส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย
2. การระบุประชากรในวิทยานิพนธ์ส่วนมาก ไม่มีการระบุประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัย และวิทยานิพนธ์ส่วนมากศึกษาดัวย่างประชากร
3. วิธีการสุ่มตัวอย่างประชากรส่วนมาก ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง และตัวอย่างประชากรในการวิจัยส่วนมาก เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
4. ระดับการศึกษาที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ส่วนมากเกี่ยวข้องกับระดับมัธยมศึกษา และศึกษาวิจัยในสถานศึกษาใดสถานศึกษาหนึ่ง
5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนมากใช้แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือ และมีการตรวจสอบคุณภาพของ เครื่องมือโดยหาค่าความยาก อำนาจจำแนก ความเที่ยง ความตรง

6. ชนิดของข้อมูล ส่วนมากให้ข้อมูลปฐมภูมิ

7. สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ส่วนมากใช้สถิติขั้นพื้นฐาน และขั้นสูงรวมกัน

ในปี พ.ศ.2528 อัครีย์ สนั่นไหว (2528 : 43 - 44) ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาดบัณฑิตสาขาการศึกษาคณิตศาสตร์ ในประเทศไทย พ.ศ.2518 - 2526" โดยทำการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาดบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษา คณิตศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จำนวนทั้งสิ้น 167 เล่ม ผลปรากฏว่า

1. ระเบียบวิธีวิจัย ที่ทำกันมากที่สุดคือ งานวิจัยเชิงทดลอง
2. ประเภทของการวิจัยส่วนใหญ่คือ การวิจัยประยุกต์ ส่วนการวิจัยบริสุทธิ์ไม่มีผู้ทำเลย
3. การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้กันมากที่สุดคือ การเลือกแบบเจาะจง ส่วนการเลือกแบบสุ่มตัวอย่างมีระบบไม่มีผู้ใช้เลย
4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ส่วนมาก เป็นนักเรียน และระดับการศึกษาที่เกี่ยวข้องมากที่สุด คือ ระดับมัธยมศึกษา
5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบทดสอบมากที่สุด ที่ไม่มีผู้ใช้เลย คือ เอกสาร การสังเกตและการสัมภาษณ์ ในการหาคุณภาพของ เครื่องมือนั้น ที่ใช้กันมากที่สุดคือ การหาความยากง่าย อำนวยความสะดวกและความเที่ยง
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ใช้กันมากที่สุดคือ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 กลุ่ม และเนื้อหาทางการศึกษาที่ทำกันมากที่สุดคือ เนื้อหาเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผล

ในปี พ.ศ.2528 อัจฉรา ศิววัฒน์ (2528 : ง - จ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาดบัณฑิตภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างปีการศึกษา 2510 - 2525" โดยทำการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์สาขาวิจัยการศึกษา

สาขาวิชาสถิติการศึกษา และสาขาวิชาวัดและประเมินผลการศึกษา รวม 3 สาขาวิชา
จำนวนทั้งสิ้น 384 เล่ม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย และมีพื้นที่ที่ศึกษาเป็นสถานศึกษา
2. จำนวนสามในสิบของวิทยานิพนธ์ทั้งหมด เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา และมีแหล่งข้อมูลเป็น นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นจำนวนหนึ่งในสาม
ของงานวิทยานิพนธ์ทั้งหมด
3. วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง วิธีสุ่มตัวอย่างที่ใช้มากที่สุดคือ
สุ่มแบบแยกประเภท และ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่ใช้แบบบันทึกข้อมูล
4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้สถิติภาคสรุปอ้างอิง และคุณภาพ
ของวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก
5. รายละเอียดเกี่ยวกับนิสิต ผู้ทำวิทยานิพนธ์นั้น จำแนกได้ ดังนี้
 - 5.1 นิสิตส่วนใหญ่ เป็น เพศหญิง อายุระหว่าง 26 - 30 ปี และมีอาชีพ
ระหว่างทำวิทยานิพนธ์
 - 5.2 นิสิตส่วนใหญ่ไม่ได้รับทุนอุดหนุนในการทำวิทยานิพนธ์ และส่วนใหญ่ใช้
เวลาในการทำวิทยานิพนธ์มากกว่า 1 ภาคการศึกษา

ในปี พ.ศ.2528 เช่นเดียวกัน วีวรรณ ยุทธนากรชัย ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
"การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พุทธศักราช 2513 ถึง 2526" โดยได้ทำการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการ
ประถมศึกษา จำนวน 332 เล่ม และเกี่ยวข้องกับด้านปฐมวัย หรือก่อนประถมศึกษา
จำนวน 30 เล่ม รวมทั้งสิ้น 352 เล่ม ผลปรากฏดังนี้

1. ผู้ทำวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา ส่วนมาก เป็นหญิง
2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา ส่วนมาก เป็นการวิจัย

เชิงบรรยาย เนื้อเรื่องส่วนมากเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนมาก ใช้แบบทดสอบ

3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา ส่วนมากศึกษาจากตัวอย่างประชากร ประชากรหรือตัวอย่างประชากรที่ใช้ศึกษา ส่วนมากเป็นนักเรียนประถมศึกษา และวิทยานิพนธ์ส่วนมากใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบไม่เป็นไปตามโอกาส โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงมากที่สุด

4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา ส่วนมากศึกษากับประชากรหรือตัวอย่างประชากร ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร และส่วนมากใช้สถิติขั้นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ยมากที่สุด

5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา ส่วนมากมีลักษณะการเขียนวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง เป็นการเขียนรายงานการค้นคว้าตามลำดับเนื้อเรื่อง มีลักษณะการเขียนอภิปรายผลการวิจัย ส่วนมาก เป็นการเขียนเสนอข้อค้นพบ ยกผลงานวิจัยที่ผ่านมาหรือและแสดงความคิดเห็นประกอบ การเขียนข้อเสนอแนะ ส่วนมากเสนอแนะให้นำผลวิจัยไปใช้

งานวิจัยที่ทำในปี พ.ศ.2528 อีกชิ้นหนึ่งคือ งานวิจัยเรื่อง "การศึกษางานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย" ผู้ทำคือ สัจด์ อุทรานันท์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในลักษณะของการวิเคราะห์งานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ซึ่งจัดทำในปี พ.ศ.2517 - 2526 จำนวน 116 เรื่อง เป็นงานวิจัยทางการนิเทศการศึกษา 100 เรื่อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา 16 เรื่อง ผลสรุปปรากฏว่า

1. หน่วยงานที่ผลิตผลงานวิจัยทางการนิเทศการศึกษา มีอยู่ 3 หน่วยงาน คือ มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครูและหน่วยศึกษานิเทศก์ ผู้ผลิตงานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นนิสิตระดับมหาบัณฑิต

2. งานวิจัยที่รวบรวมได้ทั้งหมด จำแนกออกเป็น งานวิจัยด้านการนิเทศทั่วไป 50 เรื่อง รองลงมาเป็นการนิเทศการฝึกสอน 39 เรื่อง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

การนิเทศการศึกษา 16 เรื่อง และงานวิจัยทางการนิเทศการสอนน้อยที่สุด คือ มีเพียง 11 เรื่อง งานวิจัยทั้งหมดเหล่านี้จัดเป็นงานวิจัยที่มุ่งประยุกต์ใช้มากถึง 109 เรื่อง ส่วนงานวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงหลักการและทฤษฎีทางการนิเทศการศึกษามีเพียง 7 เรื่อง

3. เมื่อวิเคราะห์จุดประสงค์ของงานวิจัย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีมากถึง 101 เรื่อง งานวิจัยที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน 13 เรื่อง และเป็นงานวิจัยที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นผลงานทางวิชาการเพียง 2 เรื่อง

4. การวิจัยทางการนิเทศการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมีมากถึง 11 เรื่อง งานวิจัยเชิงคุณภาพมีเพียง 5 เรื่อง และถ้าจัดประเภทการวิจัยก็พบว่า เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจมากที่สุด คือ มีจำนวน 106 เรื่อง การวิจัยเชิงพัฒนามี 6 เรื่อง ส่วนการวิจัยเอกสาร และการวิจัยเชิงทดลองมีประเภทละ 2 เรื่อง เท่านั้น

5. การวิจัยทางการนิเทศการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดครูมี 39 เรื่อง เกี่ยวกับการประถมศึกษา 35 เรื่อง เกี่ยวกับระดับมัธยมศึกษา 18 เรื่อง ระดับมหาวิทยาลัย 14 เรื่อง ส่วนการศึกษาด้านอาชีวศึกษา การศึกษาปฐมวัยและการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีเพียง 5, 2 และ 1 เรื่องตามลำดับ

6. สำหรับพื้นที่การวิจัยนั้น มีการกระจายในระดับใกล้เคียงกัน คือ เป็นข้อมูลทั่วประเทศ 29 เรื่อง ระดับสถาบันการศึกษา หรือโรงเรียนมีเพียงแห่งเดียว 29 เรื่อง เช่นเดียวกัน จัดทำในระดับภาคภูมิศาสตร์ 24 เรื่อง ระดับจังหวัด 19 เรื่อง และจัดทำในระดับเขตการศึกษา 15 เรื่อง

7. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางการนิเทศการศึกษานั้น เป็นผู้บริหารโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 41.38 ครู 31.03 นักศึกษาฝึกสอน 30.17 อาจารย์นิเทศ 20.69 และอาจารย์ที่เลี้ยงกับศึกษานิเทศก์ 18.97 สำหรับการกระทำกับบุคคลกลุ่มอื่นมีน้อย

8. ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ด้วยตนเอง 94 เรื่อง ที่เหลือ 22 เรื่อง วิเคราะห์โดยคอมพิวเตอร์ ค่าสถิติที่ใช้มากที่สุดคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและความถี่ ส่วนค่าสถิติที่นำมาใช้ทดสอบความแตกต่างนิยมใช้ค่า ซี หรือค่า ที

รองลงมาเป็นคำ เอฟ และคำโคสแควร์

9. เนื้อหาสาระของงานวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการนิเทศ 32 เรื่อง เกี่ยวข้องกับการประยุคต์หลักการเพื่อการนิเทศการฝึกสอน 30 เรื่อง เกี่ยวข้องกับการประยุคต์หลักการเพื่อการนิเทศทั่วไป 22 เรื่อง และการประยุคต์หลักการเพื่อการนิเทศการสอน 10 เรื่อง ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการนิเทศมีเพียง 9 เรื่อง สำหรับเนื้อหาสาระด้านอื่น มีน้อยมากคือ เรื่องของการพัฒนาเครื่องมือและวิธีการนิเทศ การพัฒนารูปแบบการนิเทศและการนิเทศการศึกษาในเชิงสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น จำนวน 5, 4 และ 1 เรื่องตามลำดับ

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังงานวิจัยของ วิบูลลักษณ์ ทองเชื้อ (อัตสำเนา : 32 อ้างถึงใน พงษ์ลิริ สำลี 2525 : 13 - 14) เรื่อง "สภาพและทิศทางการวิจัยและการประเมินผลโครงการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเขตชนบทที่ยากจน" โดยทำการวิเคราะห์ผลงานวิจัยและประเมินผลที่มีผู้ทำไว้ พบว่า งานวิจัยและประเมินผลส่วนใหญ่ทำเพื่อปรับปรุงด้านการเรียนการสอน สำหรับการจัดการงานการศึกษาเฉพาะประเภทของการจัดการศึกษาพัฒนาและปรับปรุงบทเรียน คำราเรียน การวัดผลและวิธีการเรียนการสอน โดยทั่วไปนั้น มีถึงร้อยละ 85 ของผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ส่วนการศึกษาสำรวจสภาพและการประเมินผลการจัดโครงการศึกษาเพื่อใช้สำหรับ เป็นแนวทางในการวางแผนและการบริหารงาน มีเพียงร้อยละ 15 ของผลงานที่นำมาวิเคราะห์

จะเห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยในเชิงสำรวจวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของสถาบันทั้ง 4 แห่งที่เปิดสอนระดับนี้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยศิลปากร มาก่อนเลย เท่าที่ศึกษาและตรวจสอบดูตามแหล่งผลิตวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทางการศึกษาในปัจจุบันก็มีเพียง โครงร่างวิทยานิพนธ์ของ นายสมเกียรติ พุทธสุวรรณ นิลิตบัณฑิตวิทยาลัย วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง "การศึกษางานวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบโรงเรียนในสถาบันอุดมศึกษาระหว่าง พ.ศ.2514 - 2528" ซึ่งเป็นโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่แตกต่างจากงานวิจัยเรื่องนี้ของผู้วิจัยหลายด้าน คือ ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ ขอบเขตการ

วิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

10. สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

ศาสตร์สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เช่นเดียวกับสาขาอื่น คือ ต้องมีการพัฒนาตนเอง เป็นระยะไป การที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวិเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตจากสถาบันทั้ง 4 แห่ง ตั้งแต่ปีแรกที่มีวิทยานิพนธ์เผยแพร่คือ ปีพ.ศ.2519 จนถึง ปีพ.ศ. 2529 อัน เป็นช่วง เวลายาวนานพอที่จะวิเคราะห์สรุปประมวลภาพรวมลักษณะวิทยานิพนธ์ในหลาย ๆ ด้าน ครั้งนี้นักวิจัย เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการพัฒนาศาสตร์สาขานี้ กรอบความคิดในการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระยะก่อนการวิจัย เป็นระยะติดต่อบัณฑิตวิทยาลัยทุกสถาบัน เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัยแล้ว เริ่มสำรวจจำนวนวิทยานิพนธ์ เพื่อจะได้ทราบจำนวนที่แน่นอนและจัดบันทึกรายชื่อวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นประชากรในการวิจัยเหล่านั้นพร้อมกับข้อมูลบางด้านของวิทยานิพนธ์ เช่น ชื่อผู้ทำ ปีพ.ศ.ที่ทำ หลังจากนั้นก็นำรายชื่อวิทยานิพนธ์ทั้งหมดมาจัดกลุ่มดูว่าแต่ละเล่มมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับอะไรบ้าง ซึ่งจะนำไปสู่หัวข้อการจัดประเภท "ลักษณะ เนื้อเรื่อง" ในเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างครอบคลุม

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และคู่มือวิเคราะห์ที่ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา คณะผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนการทดลองใช้เพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์

2. ระยะเก็บข้อมูล อ่านวิทยานิพนธ์ทุกเล่ม ถ้าเล่มใดมีปัญหา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับความไม่แน่ใจในลักษณะเนื้อเรื่องของวิทยานิพนธ์ว่า ควรจะจัดเข้าประเภทใด เนื่องจากความคาบเกี่ยวระหว่างประเภทของลักษณะเนื้อเรื่องที่แบ่งไว้ จะปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาให้ช่วยพิจารณาตัดสิน

3. ระยะวิเคราะห์ข้อมูล สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่และร้อยละด้วยตนเอง แล้วนำเสนอโดยตารางประกอบคำบรรยาย สรุปผลตามข้อค้นพบและวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ อภิปรายผลอิงข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ และ

ผลวิจัยข้อค้นพบหรือทฤษฎีอื่น จากนั้นจึง เสนอแนะอย่าง เป็นรูปธรรม มีตัวอย่างประกอบ เพื่อ
ความแจ่มชัด และเห็นความ เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ